

աւանդում է նաեւ աշխարհաբար հայերէնը, իր երկու հիւղերով: Դր. Արեղեանը հայերէնի դասախօսն է այդ ձեւաբանում:

ՊՐՈՒՍԻՈՑ ՊԵՏԱԿԱՆ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆԻ ՀԱՅԵՐԷՆ ՁԵՌԱԳՐԱՅ ԼՐԱՑՈՒՅԻՉ ՅՈՒՑԱԿ.— Պրուսիոյ պետական մատենադարանի արեւելեան բաժնի տնօրէնութեան առաջարկով՝ Դր. Ա. Արեղեան կազմել է նոյն մատենադարանի հայերէն

բէն ձեռագիրների լրացուցիչ ցուցակը, որպէս ամբողջացում հանգուցեալ Նիկ. Բարամեանցի կազմած եւ 1888 թ.—ին առանձին հատորով տպագրւած «Ձեռագրաց Ցուցակի: Լրացուցիչ «ցուցակը» կազմած է գերմաներէն լեզուով եւ պարունակում է յիշեալ քուսկանից յետոյ մատենադարանի կողմից ձեռք բերած հայերէն ձեռագիրների նկարագրութիւնը:

ՊՐՈՑ. Յ. ՄԱՆԱՆԴԵԱՆԻ ԳՈՐԾԵՐԸ

Երեսնում, Միլոնեան փոնդի հրատարակութեամբ լոյս է տեսել պրոֆ. Յակ. Մանանդեանի «*Ֆէոդալիզմը Հին Հայաստանում*» հատորը: «Գր. Թերթ»-ը (№ 28) հետեւեալ տեղեկութիւններն է տալիս այդ աշխատութեան մասին: «Ուսումնասիրութեան ենթարկելով Հայաստանի հնագոյն պատմիչների բազմաթիւ բնագիր-աղբիւրները, օգտագործելով նիւրիւն վերաբերող գրականութիւնը, ելնելով փաստերի եւ պատմական երեւոյթներ լուրջ վերլուծութիւնից. Մանանդեանը յանգել է Հայաստանի փեոդալիզմին եւ նրա առանձնաշխարհիւններին վերաբերող հետաքրքարաւոր եզրակացութիւնների:

Բացի ներածութիւնից եւ աղբիւրներին վերաբերող ընդհանուր տեսութիւնից ու գրականութեան աղբիւրների գանկից, հեղինակը տալիս է փեոդալիզմի, նախարարութիւնների ներքին էութեան, նրանց փոխարարներութիւնների եւ սոցիալական զանազան խաւերի դրութեան նկարագիրը: Առանձնապէս հետաքրքրական է հայ եկեղեցու դասակարգային դէմքի բնորոշման եւ նրա կատարած դերի վերլուծութեանը նւիրած գլուխը, ինչպէս նաեւ «շինականների» եւ «տափկների», հայ արհեստաւորութեան եւ գիւղացիութեան նւիրած մասերը: Բազմաթիւ այլ խնդիրներ շօշափելուց բացի, Մանանդեանը յատուկ բնութեան առարկայ է դարձրել հայ-

կական փեոդալիզմի անկման պատճառների խնդիրը: Գրքում շօշափւած խնդիրների լրջութիւնը եւ նրանց համագումարը՝ հեղինակի կատարած բոլոր եզրակացութիւններով, բոլոր է տալիս տեսլու որ Հայաստանի գիտական պատմագրութեան մէջ այս աշխատութիւնը կունենայ իր խոշոր նշանակութիւնը:

Միաժամանակ, Պետերբուրգի կողմից լոյս է բնծայւել պրոֆ. Յ. Մանանդեանի երկրորդ ուղագրաւ գործը՝ «*Խորհրդաւոր տեղեւածի լուծումը*», որ, ըստ նոյն «Գր. Թերթ»-ի «բաղկացած է հետեւեալ մասերից՝ «Աշխարհացոյցը» եւ Մովսէս Խորենացին, Խորենացու առեղծածի լուծումը, յաւելւած՝ Խորենացու պատմութեան բառապաշարը եւ վերջում՝ «Ուսումնասիրութեան հիմնական քեզիւները» ռուսերէն եւ գերմաներէն»:

«Մանանդեանի տեսութեամբ Խորենացին իր պատմութիւնը գրել է Բագրատունիների ուժեղացման շրջանում»՝ Գրքում: Յնկելով պատմաբանասիրական համահաստատութիւններից համած եզրակացութիւնների վրա՝ Մանանդեանը նախ աշխատում է ցոյց տալ, որ «Աշխարհացոյց»-ն եւս Խորենացու ձեռքով է գրւած: Յատուկ ուսումնասիրութեան առարկայ դարձնելով նիւրիւն վերաբերող մի շարք խնդիրներ՝ հեղինակը գրքին կցւած յաւելւածում կանգ է առնում Խորենացու պատմութեան լեզուի,

նրպէս իր հիմնական քեզերը ապացուցանող օժանդակ աղբիւրի վրա: Առանձին հետաքրքրութիւն է ներկայացնում պատմաբանի այն քեզը, քե հորեմացին իր պատմութիւնը գրի առնելով Բուդայի արշաւանքից յետոյ (852 - 855),

հանդիսացել է Բագրատունիների շրջանի տիրապետող դասակարգերի քաղաքական համակրութիւնների՝ Բագրատունիների յունասիրական օրիէնտացիայի արտայայտիչն իր պատմութեան մէջ: («Գր. Թերթ», 7 նոյ.) :

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Սայեաթ Նովա.— Պետերատը տպագրութեան է յանձնել Սայեաթ Նովայի ամբողջական երկերը: Լինելու է երկու տեսակ հրատարակութիւն. 20,000 օրինակ տպւելու է հասարակ քղքի վրա, աժան գնով. 5,000 օրինակ՝ ընտիր քղքով եւ շքեղ:

Տպագրութեան յանձնած է նաեւ Սայեաթ Նովայից 7 երգեր երաժշտագետ Բարխուդարանի ձայնագրութեամբ եւ Շարբաբջեանի նկարներով:

Նար - Դոս.— Պետերատի Մոսկւայի տպարանից լոյս է տեսել Նար - Դոսի երկերի 4-րդ հատորը, որ բովանդակում է «Մահը» վէպը:

Մխաբ Մեծաբեկ.— Պետերատը շքեղ հրատարակութեամբ լոյս է ընծայել Մխաբ Մեծաբեկի երկերի լիակատար ժողովածուն խմբագրութեամբ Ալագանի եւ վաղ. Նորեկի: Հատորը ունի յոռաշարան, ծանօթութիւններ ու մեկնաբանութիւններ, մատենագրութիւն եւ բառարան: Արտաքին ձեւաւորումը տրւել է նկարիչ Տ. Խաչվանքեանը:

Ա. Կարինեան.— Պետերատը լոյս է ընծայել Ա. Կարինեանի «Երկերի ժողովածու»-ի ա. հատորը - 1915-28 թ. հրապարակախօսական յօդածները: Որպէս յաւելած, կցւած են մի շարք վաւերագրեր «Պաշտակցական Հայաստանի շրջանից»:

Մ. Զանա.— Ռուսպետերատը առանձին գրքով լոյս է ընծայել դերասան Մ. Զանանի «Շահնամէ»-ն, որոսերէն լեզուով, քարգմանութեամբ Ս. Քոչարեանի: Զանանի քատերախաղը ստացել

էր համաժողովրդական երրորդ մրցանակը:

Հանրագիտարան.— Մի տարի առաջ յայտարարւած էր, որ 1933 թ. վերջը լոյս պիտի տեսնէր Հայկական հորիզոնային Հանրագիտարանի առաջին հատորը, սակայն այդ խոստումը չկատարւեց: Այժմ «հորիզոն. Արեւստ»-ի վերջին (№ 8-9) համարից տեղեկանում ենք, որ այդ «Հանրագիտարանի բոլոր 15 հատորների բառաշարքը (70,000 բառ) լրիւ պատրաստ է: Հանրագիտարանի իւրաքանչիւր հատորն ունենալու է 70 տպագրական մամուլ, լինելու է պատկերազարդ եւ ունենալու է գումար ու սեւ բազմաթիւ քարտեզներ: Նախատեսւած է այս տարի լոյս ընծայել հանրագիտարանի առաջին հատորը, որն արդէն տպագրութեան է յանձնւած, իսկ 1935 թ. ընթացքում՝ 2, 3 եւ 4րդ հատորները: «Ա» տառով սկսող յօդածների նկարներն ու քարտեզները (105 հատ) արդէն պատրաստ են:

Շահնամէ.— Հոկտեմբեր ամսին լրացաւ պարսիկ աշխարհառաջիկ բանաստեղծ Ֆերդուսիի ծննդեան հազարամեակը: Այդ առթիւ գրեթէ բոլոր երկրներում տեղի ունեցան յորելանական հանդէսներ եւ լոյս տեսան գրական գործեր: Հայ հասարակութիւնն ու գրականութիւնն էլ անմասն չմնացին. հայերը պաշտօնապէս մասնակցեցին Թեհրանում կազմակերպւած համապետական հանդէսներին: Յորելեանը յարգւեց եւ մի շարք գրական գործերով: Այսպէս. Երեւանի «Գրական Թերթ»-ը եւ Թեհրանի «Ալիք»-ը Ֆերդուսիին ներբերեցին: